

Životni ciklusi

Psihologija porodice

Prof.dr Jasna Veljkovic

Porodični životni ciklusi

- Porodica je jedinstven sistem koji se kreće kroz vreme i ima različita svojstva u odnosu na druge sisteme.
- Novi članovi ulaze u porodicu putem rođenja, usvajanja ili braka a napuštaju je samo smrću.
- Ni u jednom drugom sistemu ne važe ovakva ograničenja.

Porodični životni ciklusi

- Članstvo iz koga nema izlaza ova vrsta pritiska može dovesti neke članove porodice do: nasilja, pa čak i ubistva, psihoze i mnogih drugih destruktivnih ponašanja.
- U neporodičnim sistemima uloge su podijene, ali se mogu menjati ali ljudi mogu da se premeštaju u druge strukture a sistem može da se rasturi.

Porodični životni ciklusi

- U porodičnim sistemima uloge su jednom i zauvek date i glavna vrednost je u odnosima.
- Ako roditelj umre, niko ga ne može zameniti u nj.emotivnom značenju iako može igrati tu ulogu.
- Problemi članova porodice su uokvireni formativnim tokom prošlosti njihovih porodica, sadašnjim zadacima koje porodica pokušava da ostvari i budućnosti kojoj porodica teži.

Porodični životni ciklusi

- Život porodice se odvija kroz specifične faze razvoja koji su nazvani životni ciklusi porodice.
- Odnosi sa roditeljima, braćom sestrama se menjaju u razlicitim fazama razvoja.
- Granice se pomeraju, psihološka distanca se menja a uloge unutar i izmedju podistema stalno redefinišu.

Porodični životni ciklusi

- Životni ciklus pojedinca se oblikuje kako se kreće i razvija unutar matixa porodičnog životnog ciklusa.
- Životni ciklus porodice je prirodan kontekst unutar koga se oblikuje individualni identitet i razvoj.
- Koncept individualnog životnog ciklusa pruža okvir koji je osnova ideje o razvojnim ciklusima porodice.

Porodični životni ciklusi

- Autori zaslužni za ovu priču su: C.G. Jung, S. Biler i E. Erikson.
- Jung je tu bio malo poseban, jer je malo pažnje ukazivao detinjstvu smatrajući da deca bez obzira što mogu biti problem, retko istinski imaju svoje probleme.
- Prva polovina odraslog doba (30-40g), je ekspanzivni period u kome osoba proširuje vlastita iskustva koncentrišući se na razvoj porodice, dok bi u drugoj polovini života došlo do traženja ličnog značenja i smisla i prihvatanja smrti.

Porodični životni ciklusi

- S.Biler opisuje pet individualnih bioloških faza:
  - ❖ Progresivni rast do 15 g.
  - ❖ Nasatavak rasta u kontinuitetu do sposobnosti za sekundarnu porodicu 15-25.g
  - ❖ Stablizacija rasta 25-45
  - ❖ Gubitak sposobnosti za seksualnu reprodukciju 45-65
  - ❖ Regresija i biološko starenje 65 i dalje

Porodični životni ciklusi

- Eriksonova teorija bazira se na kliničkom iskustvu.
- Opisuje osam faza razvoja:
  - Rano detinjstvo-prva g.života
  - Detinjstvo 3-6
  - Školski period 8-12
  - Adolescencija i mladost 13-22
  - Mladi odrasli 22-30
  - Odraslo doba 30-50
  - Zrelo doba-smrt 50 i dalje.

Porodični životni ciklusi

- Svaki period je opisao sa aspekta uspešnog i neuspešnog rasta i istakao neohodno prisutvo pojedinih odnosa(prvo sa majkom, pa sa roditeljima,pa sa širom porodicom,vršnjacima, širom okolinom,...).
- Do nedavno su terapeutin malo pažnje obraćali na to u kom je životnom ciklusu porodica koja im se javlja ua pomoć.
- Teško je i zamisliti(a veliki je uticaj) na oblikovanje života npr. sadašnje generacije na generacije koje dolaze.

Porodični životni ciklusi

- Razmislimo o delovima jedne te iste porodice:
- Stari se pripremaju za smrt
- Sredovečni imaju sindrom praznog gnezda
- Mladi se odvojili, pokušavaju da formiraju svoju porodicu, jure karijeru ili već radaju decu
- Ta deca nerodjena ili rodjena uvode se u porodični sistem.

Porodični životni ciklusi

- Dogadjaji na nivou jedne generacije snažno se odražavaju na svim generacijskim nivoima.
- Bolna iskustva-smrt, bolest, posledice rata-materijalne gubitke, izbeglištvo...porodice teško podnose,što može imati dugoročan uticaj na naredne generacije.

Porodični životni ciklusi

- Mnogi autori su utvrdili da je početak simptoma u jakoj vezi sa razvojnim krizama dodavanja i gubljenja članova porodice.
- Welš i Glodrik su uvideli da je značajan događaj u životnom ciklusu (npr. smrt babe ili dede),
- kada je u tesnoj vremenskoj vezi sa drugom vrstom događaja životnog ciklusa (npr. rođenje deteta), stoji u korelaciji sa razvojem simptoma u mnogo kasnijoj tranziciji životnog ciklusa.

Porodični životni ciklusi

- Svaki sistem može da se posmatra u dve dimenzije:
  - ✓ Istorijskoj (vertikalnoj) i
  - ✓ Razvojnoj (horizontalnoj)
  - ✓ Vertikalna dinamika kod pojedinca podrazumeva biološko nasleđe i složene programe ponašanja, zavisno od temperamenta i genetskog sklopa.

Porodični životni ciklusi

- Horizontalna dimenzija podrazumeva emocionalni, kognitivni i fizički razvoj pojedinca tokom života.
- Na porodičnom nivou vertikalna dimenzija podrazumeva porodičnu istoriju, obrasce ponašanja i odnosa koji se prenose generacijama.
- To su porodični običaji, tajne, tabui, očekivanja, pitanja.

Porodični životni ciklusi

- Horizontalni tok prikazuje porodicu kako se pomera kroz vreme sučavajući se sa promenama i tranzicijama porodičnog životnog ciklusa.
- Tu su uključeni predvidljivi životni stresovi i nepridvidljivi događaji koji mogu da prekinu životni ciklus (rana smrt, radajnje bolesnog deteta, gubitak posla isl).
- U svakoj fazi životnog ciklusa porodično članstvo mora da se redefiniše.

Porodični životni ciklusi

- Na kulturološkom nivou vertikalna dimenzija označava istoriju kulture, obrasce i verovanja koja se prenose sa kolena na koleno.
- Istorija neke grupe ima uticaj na naredne generacije(holokaust za jevreje i nemce, ropstvo za afroamerikance).
- Ann Schutzenberger."Aniversary sindrom".
- Ukazala na nesvesno transgeneracijskon prenošenje traume.

Porodični životni ciklusi

- Horizontalna dimenzija se odnosi na aktuelne događaje koji utiču na porodicu i pojedinca u određenom trenutku.
- STRES je izuzetno važan za život svake porodice i najveći je u tačkama prelaza iz jedne faze u drugu tokom procesa razvoja.
- U tim fazama se mogu razviti simptomi, zavisno od intenziteta stresa.

Porodični životni ciklusi

- Tako se može razviti i disfunkcionalnost porodice.
- Svaka promena je u određenoj meri stresogena i odražava se na njeno funkcionisanje.
- Ako se aktuelni razvojni stres ukrsti sa istorijskim stresom, dolazi do naglog povišenja anksioznosti u porodičnom sistemu.

Porodični životni ciklusi

- Ako je roditeljstvo bilo problem u porodicama porekla i nije bilo dobro savladano, onda će doći do skoka anksioznosti kod partnera koji ulaze u roditeljstvo.
- Slaganje i neslaganje temperamenta npr. dece i roditelja isto proizvodi ili ne proizvodi stres.

Porodični životni ciklusi

- Društvene okolnosti mnogo utiču na promene odnosa u porodici.
- Kraj 20 veka doneo je ogromne promene u porodicama u Srbiji, što je rezultovalo drastičnim povećanjem razvoda braka, ali i povećanjem novih stupanja u novi brak.
- Autonomija žene je nešto novo što bitno menja porodične odnose.
- Menjanju se uloge partnera.

Porodični životni ciklusi

- Zdrav razvoj znači i stalno uspostavljanje nove ravnoteže između zavisnosti i odvojenosti, bliskosti i distanciranosti, pripadanja i individualizma...
- Ljudska bića su neminovno vezana jedna za druga i pojam potpune nezavisnosti predstavlja fikciju.
- Sve faze životnog ciklusa imaju individualne i interpersonalne aspekte.

Divalova formulacija osam razvojnih porodičnih ciklusa

- ❖ Početna porodica
- ❖ Porodica sa sasvim malim detetom
- ❖ Porodica sa predškolskim detetom
- ❖ Porodica sa školskim detetom
- ❖ Porodica sa adolescentom
- ❖ Rasturanje porodice-odlazak deteta od kuće
- ❖ Postroditeljska porodica
- ❖ Ostarela porodica

Početna porodica

- Period od venčanja do trudnoće sa prvim detetom.
- Brak se mešanej dva različita porodična sistema , njihovo preklapanje, da bi se razvio treći, novi subsistem.
- Različiti obrasci ponašanja, različita očekivanja partnera.
- Uče da funkcinonišu kao dijada.
- To podrazumeva postavljanje granica prema nj.primarnim porodicama.

Početna porodica

- Uspostavljanjem granica ka spolja počinje proces unutrašnje organizacije para što podrazumeva:
  - Uspostavljanje tipa odnosa(komunikacioni sistem, dinamika moći),
  - Uspostavljanje pravila u svakodnevnom funkcionisanju
  - Zajedničko socijalno okruženje
  - Zajedničko i individualno slobodno vreme
  - Sistemi vrednosti

Početna porodica

- Svaki partner u brak unosi kocept JA,koncept o bračnom partneru,koncept o braku.
- Sve se to integriše u bračni ugovor koji ima više delova i to:
  1. Svesni-verbalizovan
  2. Svesni-neverbalizovan
  3. Nesvesni aspekt

Porodica sa malim detetom

- Obuhvata trudnoću, rođanje prvog deteta i period predškolskog uzrasta deteta.
- Prolazak na roditeljstvo porodicu čini stalnim sistemom.
- Ako pukne brak bez dece, sistem puca.
- Ako se brak razvede a deca ostanu sa jednim roditeljem, sistem opstaje.
- Mladi par se pomera tada za jednu generaciju na gore.
- To sad zahteva raspodelu poslova i uloga koje su nove medju partnerima.

Porodica sa malim detetom

- Tipični sukobi su oko preuzimanja odgovornosti i nesposobnosti da se funkcioniše u roditeljskoj ulozi.
- Često roditelji nisu sposobni da postane granice i nametnu potreban autoritet ili nemaju strpljenja da dozvole svojoj deci da se samoizraze tokom razvoja.
- Porodica može maksimalno da stimuliše ili inhibira razvoj deteta.

Porodica sa malim detetom

- Razvojne faze kroz koje deca prolaze u okviru svog emocionalnog, fizičkog, socijalnog i kognitivnog, pa i neurološkog razvoja mogu se posmatrati u odnosu na porodične resurse i na sposobnost reagovanja.
- Posebno se moraju priznate razlike medju polovima.
- Devojčice ranije u detinjstvu razvijaju jezičke sposobnosti, dečaci motorne.

Porodica sa malim detetom

- Ispitivanja pokazuju da roditelji više stimulišu fizičku aktivnost kod dečaka ,
- Veću emocionalnu zavisnost kod devojčica.
- sa devojčicama više razgovaraju i više ih maze
- Sa dečacima se igraju grubljih igara.
- Oko 3.g dečaci su više orijentisani ka muškarcima izvan porodice
- Devojčice su više orijentisane ka ženama u porodici.

Porodica sa malim detetom

- Tako se dečaci od ranog detinjstva usmeravaju na kontakte od kuće a devojčice na kontakte u kući.
- U današnjoj porodici, teško je raspodeliti brige oko dece jer su oboje prezauzeti poslom, posebno u tranziciji.
- Bez obzira na 21 vek i dalje su majke te koje vuku veće obaveze, to znači i da su pod intenzivnijim stresom.

Porodica sa malim detetom

- Kulturološka promena savremene porodice, ipak sve više uključuje oca u aktivno roditeljstvo
- To je prilika da od početka krene proces vezivanja za decu.
- Biti sa malom decom je veština koja se uči.
- U ovom uzrastu, reaktiviraju se konflikti sa sopstvenim roditeljima.

Porodica sa predškolskim detetom

- 3-5 g deteta do polaska u školu
- Edipalna faza
- Reaktivacija edipalnih problema roditelja, ako ih nisu proradili.
- Porodica sa školskim detetom:
- Od polaska u školu do puberteta Dete više odustno od kuće
- Menja se organizacija života, u porodicu se uključuje novi sistem-škola.
- Dete započinje proces socijalizacije
- Bračni partneri opet imaju više vremena za sebe

Porodica sa predškolskim detetom

- Ako prethodno konflikti nisu bili rešeni , oni se sada reaktiviraju i stvaraju krizu u braku.
- Stavljanje deteta u bračnu krizu, u trugao, obično stavlja dete u situaciju identifikovanog pacijenta.
- Javljaju se problemi sa detetovom agresijom, učenjem.
- Najčešće se porodica javlja na tretman zbog problema sa detetom, bez ideje da tu stoji nerešeni partnerski konflikt.

Porodica sa adolescentom

- To je period kad dete udje u pubertet i traje veoma dugo, sve dok dete ne izađe iz kuće.
- Adolescenti uvode nove ljude u kuću, granice moraju biti propustljive.
- Mladima je potrebo dati izvesnu autonomiju ali istovremeno zadržati granice i strukture da bi se omogućio dalji razvoj porodice.

Porodica sa adolescentom

- Teško je znati kada adolescentima treba postaviti čvrste granice a kada im treba popustiti.
- Teško je kanalisati impulsivne reakcije adolescenata, koji se stalno “klackaju” između stanja zavisnosti i nezavisnosti, pa su neki stručnjaci nazvali ovu fazu životnog ciklusa kao onu “koja obično jenjava za 7 godina”...
- Identifikacije i kontraidentifikacije sa roditeljima
- Odnos roditelja prema polu dece
- Sve to podrazumeva promene u strukturi porodičnog sistema.

Porodica sa adolescentom

- Mogu se pojaviti simptomi razlilitih članova porodice.
- Kriza srednjeg doba uvek povlači krizu u braku te to rezultira preuredjivanjem odnosa u braku a nekad i razvodom braka.

Odlazak dece od kuće

- Jedna od težih i najdužih faza u životnom ciklusu porodice
- Veoma je složena po svojim zadacima.
- Odlikuje je najveći broj ulazaka i izlazaka članova porodice.
- Tada se vidi najbolje koliko sistem iziferenciranosti su odrasla deca postigla(ili nisu postigla)
- Tu se vide kao na dlanu sve disfunkcionalnosti porodice i braka

Odlazak dece od kuće

- Bitan je i način na koji osoba napušta porodicu
- To u velikoj meri odredjuje njegov budući život
- Roditelji moraju da podnesu promenu sopstvenog statusa jer prave mesto sledećoj generaciji i polako se pripremaju za pomeranje u poziciju babe i dede.
- Roditelji roditelja postaju stari, bolesni, zavisni i umiru.

Odlazak dece od kuće

- Ovaj period je šansa za ljude srednjeg životnog doba da uživaju u životu oslobođenj obaveza oko dece.
- Ipak ova faza stvara bol, osećanje praznine i ogromnog gubitka, depresije.
- Neophodno restrukturisanje bračnih odnosa.
- Žene ulaze u menopauzu.
- Muškarci nešto kasnije i na razlilite načine.

Postroditeljska porodica

- Pošto deca ili dete formiraju svoju porodicu i odu od kuće, posebno je teško kad je to bila jednoroditeljska porodica.
- Na ovom stadijumu se javljaju dve glavne probleme uloga:
  - 1. Bračni par postaju baba i deda
  - 2. Njihovi roditelji zavisni su od njih
- Ostarela porodica-posebno delikatna faza života porodice.

Razvod, jednoroditeljska porodica, ponovni brak

- Do nedavno se razvod smtrao najtežom bračnom disfunkcijom koja dovodi do potpune dezintegracije porodice.
- Postepeno se oformio sistem binuklearne porodice, koja nastaje posle razvoda, što ukazuje da razvod nije smrt za porodicu.
- Stručnjaci sagledavaju razvod drukčije, kao razvojni fenomen.

Razvod, jednoroditeljska porodica, ponovni brak

- U tom smislu se razvod definiše kao prekid ili dislokacija tradicionalnog životnog ciklusa porodice koji produkuje onu vrstu velike ravnoteže koja je vezana za pomeranja, gubitke i dobitke u članstvu porodice koja se događaju kroz čitav životni ciklus porodice.
- Nameću se važni emocionalni zadaci članova porodice koje oni moraju da obave da bi nastavili dalje.

Razvod, jednoroditeljska porodica, ponovni brak

- Porodice u kojima se desi razvod, moraju da prođu kroz posebne faze životnog ciklusa da bi se ponovo stabilizovale.
- Istraživači razvoda su utvrdili faze tog procesa tako da različite autori predlažu različite klasifikacije tih faza.

Klasifikacije faza od braka do razvoda i postrazvoda -po Nikolsu

- Udvaranje i brak.
- Nesloga
- Separacija
- Razvod
- Jednoroditeljsko življenje
- Resocijalizacija, udvaranje i ponovni brak

Razvod, jednoroditeljska porodica, ponovni brak

- Wais je opisao proces razvoda braka kao stepene prelaza i oporavka koji pokrivaju vreme izmedju bračne separacije i perioda kada su osobe postigle stabilan i čvrst identitet.
- U toku perioda od 2-4 godine članovi porodice prolaze kroz stres, dezorganizaciju i reaktivna osećanja proistekla iz prekida i oblikuju nove obrasce življenja.

Prva faza razvoda

- Svaki stadijum razvoda ima svoje specifičnosti koje su stručnjaci formulisali kao zadatke partnera u procesu razvoda.
- To su-PRVA FAZA ODLUKE (podfaze):
  - Prihvatanje realnosti da je separacija počela i da je razvod moguć, bez obzira čija je odluka o razvodu braka
  - Suočavanje sa početnim emocionalnim i psihološkim reakcijama
  - Stvaranje plana za buduće akcije oko razvoda

Druga faza razvoda

- Faza separacije:
- Stvaranje važnih praktičnih rešenja za življenje kako u jednoroditeljskom delu porodice, tako i kod partnera koji će živeti bez dece
- Informisanje delova porodičnog okruženja o razvodu(deca, roditelji, prijatelji, kolege)
- Restrukturacija odnosa sa partnerom i decom
- Adaptacija na nove obrasce življenja
- Rad sa drugim emocionalnim i psihološkim reakcijama na separaciju

Treća faza razvoda

- Dovořavanje procesa žaljenja
- Postizanje stabilnog identiteta bivše udate ili oženje osobe
- Postizanje nove persepektive života i sopstvene orijentacije na budućnost
- Obezbedjenje sopstvene stabilizacije u socijalnoj mreži

Razvod

- Boanon ističe 6 nivoa razvoda:
- Emocionalni
- Psihički
- Roditeljski
- Legalno-zakonski
- Ekonomski
- Društveni

Emocionalno nedovršen razvod

- Porodice u kojima emocionalna pitanja oko razvoda ostaju nerazrešena, ostaju emocionalno zaglavljene godinama.
- Novi brak-nove uloge-maćehe-očuha.

Bračni životni ciklusi

- Bračni partneri moraju raditi na svom individualnom razvoju iz istovremeni rad na bračnim i porodičnim zadacima.
- Bračni razvoj se razlikuje od individualnog razvoja .
- Razvoj braka zavisi i od socio-kulturnih faktora
- Bračni parovi rade na svom odnosu untra braka i izvan ove granice.Spolja-iznutra.

Unutrašnji zadaci odnosa

- Zadaci za bračne partnere tiču se:
- Obaveza
- Brige i pažnje
- Komunikacije
- Konfliktima-kompromisima
- Intimnošću
- Specifičnim zadacima

Razvoj bračnog identiteta

- Proces razvoja bračnog identiteta vezan je sa procesom uspostavljanja granica i sa razmnenom osećanja i ponašanja unutar odnosa.
- Priprema para za brak podrazumeva smanjenje vezanosti za vršnjake i druge osobe sa kojima su partneri bili u bliskom odnosima pre braka.
- Slabljenje pomenutih veza i uspostavljanje prvenstva njihovih odnosa stvara kod partnera "značajnog drugog" u sopstvenom životu.

Razvoj bračnog identiteta

- Partneri često ulaze u brak da bi postigli ličnu diferencijaciju, identitet i da se odvoje od porodice porekla.
- Seksualne uloge, idealistička očekivanja i borba između partnera pokrivaju tri značajna polja unutrašnjih odnosa u braku.
- Realnost življenja jednog sa drugim, postavlja pitanja oko njihovih međusobnih očekivanja.
- Česte su idealizacije voljenog objekta.

Razvoj bračnog identiteta

- Partneri vole da razvijaju iluzije gde iskrivljuju realnost opažanja onog drugog.
- Iluzije uvek vode razočarenju, koje nekad prerasta i u prekid bračnog odnosa ali to nije neminovno.
- Ponekad partneri menjaju svoja očekivanja, bez razgovora sa onim drugim.
- Partneri moraju da se trude da drže korak sa promeljivim događanjima u njihovim životima i sa različitostima njihovog razvoja u soc.sredini.

